

A SZARVASTENYÉSZTÉS LEHETŐSÉGEI KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A GYEPHASZNOSÍTÁSRA

Horn P. - Dér F. - Nagy J.

Summary

Red deer farming is a new animal industry. The fawning rate on farms varies between 90-95%, 85-90 fawns are weaned per 100 hinds. The liveweight of stags varies between 90-100 kg, that of hinds 80-85 kg at 12 months of age. At 24 months of age stags weight 120-150 kg, hinds 100-110 kg. The annual consumption of farm bred red deer regarding grass 300-325; 375-390; 150-163; kg DM, hay and grass silage 280-315; 420-435; 140-175 kg DM, and concentrates 430-450; 600-650; 150-160 kg for hinds, stags and fawns respectively.

Bevezetés

Az elmúlt 30 év során a farmszerű szarvастenyésztés világszerte terjed a fejlett mezőgazdasággal jellemezhető országokban. Az alkalmazotti tartástechnológiai megoldások igen széles választékot kínálnak ma már a legintenzívebb magas technológiai igény szintű, kisboxos változatoktól kezdve pl. Kína (QUIN, 1996), a legextenzívebb, nagy bekerített területeken folyó (range land) extenzív legeltetési tartásig Oroszországban (WALLIS 1993).

A tartási, tenyésztési rendszerek többsége egyrészt az extenzív legelőre alapozott range land típusú gazdálkodási formából alakultak ki, minimális ráfordításokat eszközölve, eredeti állapotban fenntartott legeltethető területeken. A másik irányzat a fejlett legeltetési állattenyésztési kultúra és technológia (húsmarha, juh) számos elemének felhasználásával fejlődött, alkalmassá téve azt arra, hogy a gímszarvas (és más szarvasfélék) speciális táplálkozási, élettani és viselkedésbiológiai adottságainak megfelelően (PEARSE és DREW, 1998).

A szarvастenyésztési rendszereknek, függetlenül a méretektől, földrajzi és piaci helyzettől, a következő fő szempontoknak kell megfelelniük (HAIG és HUDSON, 1993).

1. A faj megválasztásánál alapvető szempont az értékmérő tulajdonságok színvonala és a házasíthatóság.
2. Az állománygondozásnak ki kell terjednie a körülhatárolt lélettéren belül a kezelés, a takarmányzás, a szaporítás és az állategészségügy komplex tevékenységi körére.
3. Az alkalmazott módszerek összességének messzemenően meg kell felelnie a szarvas speciális biológiai és viselkedési sajátosságainak.

Gyakran tapasztalható az extenzív tartási formák és a mind belterjesebb, intenzív legelőkre alapozott szarvастenyésztés közötti konfliktus. Az extenzív tartási formák teljes mértékben megőrzik a vad faj sajátosságait, a ráfordítások kisebbek, a közmegetetés és a fogyasztók döntő többsége is könnyen elfogadja e tartási formákat (állatvédelem, stb.).

Az intenzív tartási formák térnyerése a fejlett világban viszont több lehetőséget ad a vidékfejlesztésben, hatékonyabb erőforrás a gazdálkodásban és területhasználatban, sokoldalúbban engedi meg az állományok kor, ivar és hasznosítási irány szerinti igényének és termelőképeségének magas szintű kibontakozását.

Ma már a farmokon tartott gímszarvasok száma meghaladja a 2 milliót, ebből a hazai

állomány alig több 2 ezernél. Magyarországon eddig mintegy 1700 ha területen 8 szarvasfarm működik (SUGÁR, 1999). A világ legnagyobb állománya Új-Zélandon van, döntően kifejezetten nagyüzemi körülmények között tartva.

A hazai gímszarvas tartás célja és iránya

Gyepterületeink racionális hasznosítása régi törekvése az állattartásnak. A hagyományos hasznosítási formákon túlmenően (húsmarha, juh) az 1980-as évek közepén megkezdődött a magyar gímszarvas farmszerű tartási módjának kialakítása (HORN, 1988).

A program célja az volt, hogy alapvetően legelőre alapozott tartásban kialakítsuk azt a gímszarvas populációt, amelynek nemzetközi összehasonlításban is nagy a növekedési erélye és kapacitása kiemelkedő, a soványhús termelő képessége illetve a barkásagancs és trófeanövelő adottsága, egyúttal jól alkalmazkodik a helyi ökológiai viszonyokhoz.

Az elmúlt másfél évtizedben kialakult az a krités- és kezelőrendszer, valamint az állategészségügyi, szaporodásbiológiai és tartástechnológia, amely lehetővé teszi a magyar gímszarvas farmszerű szaporítását és fenntartását üzemi viszonyok között nagyobb (300-500 ha), és kisebb (20-30 ha) üzemméret mellett is.

A hazai farmszerű tartásban tenyésztett gímszarvasállomány átlagos reprodukciós teljesítményét az 1. táblázaton, az elmúlt évek adatait összegezve mutatjuk be.

A magyar gímszarvas jellemő szaporasági és elhullási mutatói farmszerű tartásban

1. táblázat

Értékmérők	
Borjazási arány 100 tehénre vetítve:	90-95
Választott borjak száma 100 tehénre vetítve:	85-90
Borjak elhullási %-a nevelés alatt:	2-3
Kifejlett állomány kiesései évente %:	1-2

Farmszerű, legelőre alapozott tartásban üzemi körülmények között a gímszarvas állományok testtömeggyarapodása nemzetközi összehasonlításban is jó eredményt mutatnak, mintegy 20-25 százalékkal haladják meg a legfejlettebb gímszarvas tenyésztési kultúrával rendelkező ország, Új-Zéland állományaiét (YEREX és SPIERS, 1996.).

Ebben kétségkívül a magyar gímszarvasra jellemző genetikai adottságok a meghatározóak. A második táblázatban a magyar gímszarvasok élőtömegét adjuk meg az ivartól és életkortól függően.

**A magyar gímszarvas állományok testtömege az ivartól és kortól függően
üzemi viszonyok között (Bószénfa, 1994-1999)**

2. táblázat

Kor	Ivar	Az átlagos élőtömeg kg
12 hónapos	%	90-100
	&	80-85
24 hónapos	%	120-150
	&	100-110
Kifejlett	%	220-280
	&	120-140

A jelenlegi helyzetben a gímszarvastartás Magyarországon döntően az állomány létszámának növelését (új farmok létesítése), barkás agancstermelést, valamint vadásztatás céljára nevelt bikák előállítását célozza.

A tenyészállományok exportja is folyamatos, azonban ennek mértékét jelentősen korlátozza az élénk belső kereslet. A hústermelési célú hasznosítás elsősorban a tenyészselejtekre korlátozódik a populáció kis létszáma miatt

A gímszarvasok takarmányozásának néhány kiemelt kérdése

Legelőre alapozott tartásban ma már általánosan elfogadott nézet az, hogy létfenntartásra és növekedésre a takarmány nyersfehérje tartalma 14-16% között kielégíti a gímszarvas igényét. Ennél magasabb nyersfehérje igény (18% nyersfehérje) csak akkor jelentkezik, ha a gímszarvasokat télen, mesterséges világítási program alkalmazásával, zárt tartásban intenzíven takarmányozzuk a növekedés gyorsítása érdekében, vagy speciális célokra fokozni kívánjuk az agancs növekedését (WEBSTER és mtsai, 1998). Az utóbbi két módszert hazánkban nem alkalmazzuk.

A hazai gyakorlatban, kisadagú műtrágyázással fénntartott vagy nem műtrágyázott közepes termőképességű dombvidéki gyepterületen tartott gímszarvas állományok éves takarmányszükségletéről üzemi mérések alapján a 3. táblázatban közölt adatok adnak tájékoztatást.

Szarvasállományok éves legelőfü, tartósított szalastakarmány és abrak felhasználása egy állatra vetítve.*

3. táblázat

Korcsoport	Legelőfü kg szárazanyag	Széna-szenázs kg szárazanyag	Abrak kg
Tehén	300-325	280-315	430-450
Bika	375-390	420-435	600-650
Növendék	225-233	210-245	250-290
Borjú	150-163	140-175	150-160

*: Bószénfa, tenyészkert 450 ha, 450 tehén, 510 bika, 490 növendék

A legelőre alapozott gímszarvastenyésztés többoldalú hasznosítási céllal ma már a magyar állattenyésztés egy elismertté vált új ágazata lett, megalakult a Magyar Szarvastenyésztők Egyesülete, amelyet 1999-ben tagjai közé felvett az Európai Szarvastenyésztők Szövetsége. Az állattenyésztés támogatásának 2000. évre meghirdetett szabályzórendszere 24 hónapnál idősebb nőivarú állatonként évi 10.000 forinttal segíti a szarvastartókat akkor, ha állományuk regisztrált. Joggal remélhető hogy a gím- és ezt követően a dánivad tenyésztés is színesíteni és gazdagítani fogja a magyar állattenyésztési kultúrát.

Irodalomjegyzék

- Haigh, J.C. & Hudson, R.J. (1993): Farming Wapiti and Red Deer. Mosby- Year Book Inc.
- Horn, P. (1988): Új hústermelő állattenyésztési ágazat a gímszarvastenyésztés. *Állattenyésztés és Takarmányozás*. 37. 105-112.p.
- Pearse, A.J., Drew, K.R. (1998): Ecologically sound management: Aspects of modern sustainable deer farming systems. In: *Advances in Deer biology*. Ed: Zomborszky, Z. 73-80.p. 4th Int. Deer Biology Congr. Kaposvár, Hungary.
- Quin Rongqian (1996): A survey of deer farming in China. In: *Proceedings of >96 International Symposium on Deer Science and Deer Products, Changchun*, pp.1-12.
- Sugár, L. (1999): *Állattenyésztés és Takarmányozás*. 48. 849-851.p.
- Wallis, Sir T. (1993): Russia. In: Woodhouse, I.t. (Ed) *A Salute to World Deer Farming Proceedings of the First World Deer Congress, Christchurch*. New Zealand Deer Farmers Association.
- Webster, J.R., Dorson, L.D., Masters, B. Littlejohn, R.P., Suttie, I.M. (1998): Winter feeding of young male red deer. In: Wilson, P.R. (Ed.) *Proc. Deer Course for Veterinarians*. Dunedin. Cit: Pearse és Drew (1998).
- Yerex, D., Spiers, I. (1990): *Modern Deer Farming Management*. G.P.Books. Wellington, New Zealand, 1-170.

Szerzők: Horn Péter akadémikus

Kaposvári Egyetem Állattudományi Kar, 7400 Kaposvár, Guba Sándor út 40.

Dér Ferenc egyetemi docens

Kaposvári Egyetem Állattudományi Kar, 7400 Kaposvár, Guba Sándor út 40.

Nagy János ágazatvezető

Pannon Lovasakadémia Szarvaságazat 7400 Kaposvár, Guba Sándor út 40.